

*Мирончук Наталія,
Національний університет «Острозька академія»*

МОВНІ СТЕРЕОТИПИ В КОМУНІКАТИВНИХ АКТАХ

У статті розглядається диференціація стереотипів, зокрема акцентується увага на мовних стереотипах, їх суті, формах вираження та функціях.

Ключові слова: *стереотип, мовний стереотип, мовна формула, мовне кліше.*

В статье рассматривается дифференциация стереотипов, акцентируется внимание на речевых стереотипах, их значении, формах выражения, их функциях.

Ключевые слова: *стереотип, речевой стереотип, речевая формула, клише.*

The article deals with the differentiation of stereotypes, great attention is paid to language stereotypes, their meaning, forms and functions.

Key words: *stereotype, language stereotype, language formula, cliché.*

Мета статті полягає у диференціації ознак мовних стереотипів. **Об’єктом** є поняття мовного стереотипу, **предметом** – вираження мовних стереотипів в комунікативних актах. **Актуальність** статті полягає в тому, що проблема співвідношення комунікативних намірів (інтенцій) та прагматичних мовленнєвих кліше не є повністю дослідженою.

Мовні стереотипи як стійкі мовні звороти, що однозначно сприймаються на несвідомому рівні членами соціальної групи, є актуалізацією соціальних кліше в мові. Виникнення кліше в мовній поведінці учасників мовленнєвого акту зумовлене когнітивними та соціально-психологічними факторами.

У психології стереотипізацією називають наділення індивідів певними якостями на основі їх віднесення до певної групи. Можливість співвіднесення індивіда з певною групою дає можливість розуміння його намірів, інтенцій, планів та зрештою забезпечує прогноз мовної поведінки. Оскільки людська взаємодія в різноманітних видах діяльності відбувається у вербальній формі, очевидним є той факт, що відображення людиною явищ, подій та ін. також відбувається в мові. Такі комунікативні процеси знаходять своє вираження у мовних стереотипах.

У лінгвопрагматиці мовні стереотипи визначають як мовні кліше, штампи тощо. Вчені вважають, що мовний штамп – це вид кліше, що з певної причини втратив для інтерпретатора своє первинне інформаційне навантаження, тобто став дисфункціональним [4]. Кліше має ознаки комплектності, тобто є надмірно експлікованим знаком [7, с.136]. Слід зауважити, що мовне кліше є лінгвістичним явищем, а мовний штамп – психологічним [6, с.96].

Процес творення типових способів мовної поведінки відбувається шляхом наслідування та шляхом прямого чи опосередкованого навчання. Виконуючи певну статусну роль, людина автоматично вибирає таку лінію поведінки, яка зберігається у її «ментальній енциклопедії» [8, с.26].

У процесі вербальної взаємодії комуні кантів стереотип виконує роль «синтаксичного фрагмента», який є десемантизованою мінімальною предикативно-модальною одиницею. Така мовна конструкція функціонально використовується мовцем у динамічному аспекті: для продовження (рідше для завершення) процесу спілкування, забезпечуючи когерентність дискурсу [8, с.26].

Вважається, що поняття «мовний стереотип» об'єднує різні за значимістю для комунікантів мовні одиниці на основі їхньої інформативності та відтворюваності в мовленні [5, с. 21–24]. Мовний стереотип – готова мовленнєва формула, що швидко й економно передає прецедентний зміст (загальновідомий) в типових ситуаціях спілкування. Вибираючи певну мовленнєву формулу, продуцент мовлення формує позитивне, нейтральне чи негативне ставлення реципієнта до певної події. До основних функцій мовних стереотипів можна віднести регулювання поведінки учасників мовного акту та економія «мовної енергії», що стосується активності створення нових мовних одиниць. Розглядаючи природу процентних феноменів,

Д.Б. Гудков стверджував, що «до складу прецедентів можуть входити ... прикладові факти, що слугують моделлю для відтворення вихідних фактів, що представлені в мові певними вербальними сигналами, що актуалізують стандартний зміст, який не створюється заново, але відтворюється. У такому широкому розумінні прецедентів в них включаються мовні кліше та штампи різного рівня, стереотипи...» [3, с.105].

В аспекті семантики мовний стереотип є відтворюючою лінгвістичною одиницею, що призначена для обміну інформації між комунікантами. В синтаксичному плані стереотипізованою мовною формулою може стати будь-яка змістово-смыслова одиниця мови – слово, словосполучення, речення, приказка, фразеологізм тощо [1, с. 558].

З точки зору лінгвопрагматики мовні стереотипи володіють прикладною аксіологічною значущістю оскільки за їх допомогою виражаються різноманітні оціночні відношення в межах певної соціальної групи в типових ситуаціях. У таких умовах мовний стереотип допомагає мовцю здійснити вплив на адресата.

Головною причиною клішованих мовних одиниць є їх відтворюваність в мові. Б.М. Гаспаров вважає, що людина пізнає світ та взаємодіє з ним за допомогою існуючих в пам'яті попередньо засвоєних комунікативних фрагментів [2].

Отже, стереотипи полегшують сприйняття чогось нового та невідомого у процесі концептуалізації навколишнього світу, вони пришвидшують категоризацію явищ і понять. Мовний стереотип як лінгвістичний елемент концептуальної картини світу відіграє одну з провідних ролей у цьому процесі.

Література:

1. Винокур, Т. Г. Штампы / Т. Г. Винокур // Большой энциклопедический словарь. Языковедение. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – С. 558-559.
2. Гаспаров, Б. М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования / Б. М. Гаспаров. – М. : НЛЮ, 1996. – 352 с.
3. Гудков, Д. Б. Межкультурная коммуникация: Проблемы коммуникации. Лекционный курс для студентов РКИ / Д. Б. Гудков – М. : Изд-во МГУ, 2000. – 120 с.
4. Дридзе, Т. М. Язык информатора и язык реципиента как факторы информативности / Т. М. Дридзе // Речевое воздействие: Проблемы прикладной психолингвистики. – М., 1972. – С. 34-80.

5. Одарюк, И.В. Особенности стереотипного речевого поведения журналистов. Дисс... канд. филол. наук. – Ростов-на-Дону, 2003. – 157 с.

6. Прохоров, Ю. Е. Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль при обучении русскому языку иностранцев / Ю. Е. Прохоров. – М. : Изд-во ИКАР, 1997. – 228 с.

7. Сорокин, Ю. А. Стереотип, штамп, клише: к проблеме определения понятий / Ю. А. Сорокин // Общение. Теоретические и прагматические проблемы. – М., 1978. – С. 125-131.

8. Филлипс, Л. Дискурс-анализ. Теория и метод / Л. Филлипс, М. Йоргенсен. – Харьков : Изд-во Гуманитарный Центр, 2004. – 336 с.